

Francisc Deak

Romeo Popescu

Tratat de drept succesoral

Ediția a V-a, actualizată și completată

Vol. I. Moștenirea legală

Cuprins

Cuvânt-înainte	15
Abrevieri.....	17
Titlul I. Reguli generale privitoare la moștenire.....	19
Capitolul I. Noțiuni generale	19
<i>Secțiunea I. Precizări terminologice</i>	<i>19</i>
1. Moștenirea	19
2. Persoana despre a cărei moștenire este vorba, defunctul.....	20
3. Persoanele care dobândesc patrimoniul defunctului	20
4. Noțiunea de „masă succesorală”	20
5. Noțiunea de „succesiune”	21
<i>Secțiunea a II-a. Felurile moștenirii.....</i>	<i>22</i>
6. Enumerare	22
7. Moștenirea legală	23
8. Moștenirea testamentară.....	24
9. Coexistența moștenirii legale cu cea testamentară.	24
9.1. Coexistența calității de moștenitor legal cu aceea de legatar.....	26
10. Noțiunea de „moștenire <i>ab intestat</i> ”	28
Capitolul II. Caracterele juridice ale transmiterii moștenirii	31
11. Enumerare	31
12. Transmiterea moștenirii este o transmisiune pentru cauză de moarte (<i>mortis causa</i>)	31
13. Transmiterea moștenirii este o transmisiune universală.....	32
14. Transmiterea moștenirii este o transmisiune unitară	41
14.1. Excepții de la caracterul unitar al transmisiunii succesorale.....	42
14.2. Ipoteze care nu constituie excepții de la caracterul unitar al transmisiunii succesorale	51
15. Transmiterea moștenirii este indivizibilă	53

Capitolul III. Deschiderea moștenirii	58
<i>Secțiunea I. Noțiuni introductive</i>	58
16. Reglementare	58
<i>Secțiunea a II-a. Data deschiderii moștenirii</i>	59
17. Stabilirea datei (momentului) deschiderii moștenirii	59
18. Importanța juridică a datei deschiderii moștenirii	62
<i>Secțiunea a III-a. Locul deschiderii moștenirii</i>	65
19. Stabilirea locului deschiderii moștenirii	65
20. Dovada locului ultimului domiciliu	69
21. Importanța juridică a locului deschiderii moștenirii	71
Capitolul IV. Condițiile generale ale dreptului de a moșteni	77
<i>Secțiunea I. Enumerarea condițiilor</i>	77
22. Condițiile prevăzute de Codul civil	77
<i>Secțiunea a II-a. Capacitatea succesorală</i>	77
§1. Noțiunea de „capacitate succesorală”	77
23. Reglementare	77
24. Probleme de capacitate în cazul moștenirii în nume propriu, prin reprezentare succesorală și prin retransmitere	78
§2. Persoanele care au capacitate succesorală	85
25. Persoanele fizice în viață	85
26. Persoanele dispărute	86
27. Persoanele concepute, dar nenăscute la data deschiderii moștenirii	87
28. Persoanele juridice	89
§3. Persoanele care nu au capacitate succesorală	90
29. Persoanele fizice precedate și persoanele juridice care au încetat să aibă ființă	90
30. Persoanele fizice decedate în același timp (codecedații)	91
<i>Secțiunea a III-a. Vocația la moștenire</i>	96
31. Noțiune	96
32. Vocația succesorală generală și concretă	97

<i>Secțiunea a IV-a. Nedemnitătea succesorală</i>	98
33. Noțiune	98
34. Caractere juridice	99
35. Cazurile de nedemnitate	101
35.1. Nedemnitatea de drept	101
35.2. Nedemnitatea judiciară	114
36. Efectele nedemnității succesorale.....	122
36.1. Efectele nedemnității față de nedemn	122
36.2. Efectele nedemnității față de descendenții nedemnului	125
36.3. Efectele nedemnității față de terți.....	126
37. Invocarea nedemnității succesorale	132
38. Înlăturarea efectelor nedemnității.....	135
Titlul II. Moștenirea legală	139
Capitolul I. Regulile generale ale devoluțiunii legale a moștenirii	139
<i>Secțiunea I. Condițiile dreptului de moștenire legală</i>	139
§1. Noțiuni introductive	139
39. Noțiunea de „moștenire legală”	139
40. Enumerarea condițiilor	140
§2. Vocația succesorală legală.....	141
41. Vocația legală generală (eventuală).....	141
42. Principiul reciprocității vocației legale generale la moștenire	144
43. Vocația legală concretă (efectivă, utilă)	146
<i>Secțiunea a II-a. Principiile generale ale devoluțiunii legale a moștenirii și excepțiile de la aceste principii</i>	147
§1. Enumerarea principiilor.....	147
44. Trei principii.....	147
44.1. Principiul chemării la moștenire a rudelor în ordinea claselor de moștenitori legali	147
44.2. Principiul proximității gradului de rudenie între moștenitorii din aceeași clasă	154
44.3. Principiul egalității între rudele din aceeași clasă și de același grad chemate la moștenire	155

§2. Reprezentarea succesorală.....	156
45. Noțiune și utilitate	156
45.1. Imposibilitatea reprezentării renunțătorului în dreptul nostru succesoral	160
46. Domeniu de aplicare.....	164
47. Condiții.....	166
47.1. Cel reprezentat să fie lipsit de capacitatea de a moșteni sau să fie nedemn față de defunct	167
47.2. Locul celui reprezentat să fie un loc util.....	171
47.3. Reprezentantul să îndeplinească toate condițiile generale pentru a culege moștenirea lăsată de defunct.....	174
48. Modul cum operează reprezentarea.....	181
49. Efectele reprezentării succesorale	191
49.1. Efectul general al reprezentării succesorale.....	191
49.2. Efectul particular al reprezentării succesorale	194
50. Probleme speciale privind moștenirea prin reprezentare și prin retransmitere în lumina legilor de restituire (Legea nr. 18/1991, Legea nr. 112/1995, Legea nr. 10/2001)	202

Capitolul II. Reguli speciale aplicabile diferitelor categorii de moștenitori legali	215
<i>Secțiunea I. Dreptul de moștenire al rudelor defunctului</i>	<i>215</i>
51. Considerații generale.....	215
§1. Clasa întâi de moștenitori legali: descendenții defunctului.....	215
52. Preliminarii.....	215
53. Noțiunea de „descendenți”	216
54. Împărțirea moștenirii între descendenți	219
55. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al descendenților.....	222
§2. Clasa a doua de moștenitori legali: ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați	223
56. Precizări prealabile	223
A. Ascendenții privilegiați.....	224
57. Preliminarii.....	224
58. Noțiunea de „ascendenți privilegiați”	224

59. Vocația succesorală a tatălui din afara căsătoriei	225
60. Problema vocației succesorale a părinților firești în cazul adopției	225
61. Vocația succesorală a adoptatorului	226
62. Împărțirea moștenirii între ascendenții privilegiați și între ei și colateralii privilegiați	227
63. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al ascendenților privilegiați	230
B. Colateralii privilegiați	230
64. Noțiunea de „colateralii privilegiați”	230
65. Împărțirea moștenirii între colateralii privilegiați	234
65.1. Reguli generale	235
65.2. Regulă specială: împărțirea pe linii a moștenirii	236
66. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al colateralilor privilegiați	240
§3. Clasa a treia de moștenitori legali: ascendenții ordinari	241
67. Noțiunea de „ascendenți ordinari”	241
68. Împărțirea moștenirii între ascendenții ordinari	242
69. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al ascendenților ordinari	243
§4. Clasa a patra de moștenitori legali: colateralii ordinari	243
70. Noțiunea de „colateralii ordinari”	243
71. Împărțirea moștenirii între colateralii ordinari	244
72. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al colateralilor ordinari	246
<i>Secțiunea a II-a. Drepturile succesorale ale soțului supraviețuitor al defunctului</i>	<i>246</i>
§1. Noțiuni generale	246
73. Sediul materiei	246
74. Condițiile cerute soțului supraviețuitor pentru a putea moșteni	247
74.1. Ipoteza divorțului	248
74.2. Ipoteza constatării nulității sau a anulării căsătoriei	252
75. Corelația dintre dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor și regimul matrimonial ales la încheierea căsătoriei	253

76. Enumerarea drepturilor succesorale ale soțului supraviețuitor.....	257
§2. Dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor în concurs cu oricare dintre clasele de moștenitori legali sau în lipsa rudelor din cele patru clase.....	257
77. Câtimea dreptului la moștenire al soțului supraviețuitor.....	257
77 bis. Probleme speciale privind drepturile soțului supraviețuitor	259
78. Imputarea cotei soțului supraviețuitor	265
79. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al soțului supraviețuitor	266
§3. Dreptul special de moștenire al soțului supraviețuitor asupra mobilierului și obiectelor de uz casnic	267
80. Condiții speciale	268
80.1. Soțul supraviețuitor să nu vină la moștenire în concurs cu descendenții defunctului	268
80.2. Soțul decedat să nu fi dispus de partea sa din aceste bunuri prin liberalități	270
80.3. Ipoteza căsătoriei putative din cauză de bigamie	272
81. Noțiunea de „mobilier” și „obiecte de uz casnic”	272
82. Natura juridică a dreptului special la moștenire al soțului supraviețuitor.....	276
82.1. Două teorii	276
82.2. Consecințele de ordin practic ale celor două teorii.....	277
82.3. Poziția jurisprudenței și a doctrinei majoritare	277
82.4. Situația sub imperiul noului Cod civil	278
§4. Dreptul de abitație al soțului supraviețuitor	279
83. Noțiune și condiții	279
84. Caractere juridice	282
85. Corelația dintre dreptul de abitație și legislația locativă	286

<i>Secțiunea a III-a. Drepturile asupra moștenirii vacante</i>	287
86. Noțiunea de „moștenire vacantă”	287
87. Beneficiarii moștenirilor vacante	292
88. Natura juridică.....	294
89. Particularitățile drepturilor asupra moștenirilor vacante.....	296
89.1. Certificatul de vacanță a moștenirii. Momentul dobândirii moștenirii vacante	296
89.2. Administrarea provizorie a bunurilor moștenirii.....	300
89.3. Răspunderea pentru pasivul moștenirii numai în limita activului.....	301
89.4. Inexistența dreptului de opțiune succesorală	303
89.5. Problema sezinei.....	304
Bibliografie selectivă	307

Titlul I

Reguli generale privitoare la moștenire

Capitolul I Noțiuni generale

Secțiunea I Precizări terminologice

1. Potrivit art. 953 C. civ., prin *moștenire* se înțelege transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una ori mai multe persoane în ființă (persoane fizice, persoane juridice, unități administrativ-teritoriale – comună, oraș, municipiu, după caz – ori statul). Rezultă că regulile care guvernează moștenirea se pot aplica numai în cazul morții unei persoane fizice, nu și în cazul încetării existenței unei persoane juridice.

Moștenirea legală și testamentară reprezintă moduri de dobândire a dreptului de proprietate. În acest sens, art. 557 alin. (1) C. civ. prevede că „Dreptul de proprietate se poate dobândi, în condițiile legii, prin convenție, **moștenire legală sau testamentară**, accesiune, uzucapiune, ca efect al posesiei de bună-credință în cazul bunurilor mobile și al fructelor, prin ocupațiune, tradițiune, precum și prin hotărâre judecătorească, atunci când ea este translativă de proprietate prin ea însăși”.

În locul noțiunii de „moștenire” se utilizează și noțiunea de „succesiune”. În acest sens, Codul civil prevede, de exemplu, că „Transmiterea bunului pe cale de *succesiune* nu poate fi oprită prin stipularea inalienabilității” [art. 627 alin. (5)]. Termenul „succesiune” îl regăsim și în cuprinsul art. 806 C. civ.¹

¹ Potrivit art. 806 alin. (1) C. civ., „În timpul exercitării calității sale, administratorul nu va putea deveni parte la niciun contract având ca obiect bunurile administrate sau să dobândească, altfel decât prin *succesiune*, orice fel de drepturi asupra bunurilor respective sau împotriva beneficiarului”.

2. *Persoana despre a cărei moștenire este vorba, defunctul*, se mai numește și *de cuius*, abreviere din formula dreptului roman *is de cuius successionis (rebus) agitur* (cel despre a cărui moștenire/bunuri este vorba). În acest sens se vorbește, de exemplu, de moartea lui *de cuius*¹, fiind oarecum impropriu să se vorbească de moartea defunctului. Se mai utilizează, uneori, și termenul de „autor” (de exemplu, autorul comun al comoștenitorilor)², iar în cazul moștenirii testamentare, de „testator”.

3. *Persoanele care dobândesc patrimoniul defunctului* se numesc „moștenitori” sau „succesori”³. În cazul moștenirii testamentare, dobânditorul se numește, de regulă, „legatar”.

4. *Noțiunea de „masă succesorală”*. În cadrul dreptului de moștenire, noțiunea de „moștenire” sau „succesiune” (uneori „ereditate”) se întrebuițează nu numai în sensul de transmitere a patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă, dar și pentru desemnarea a însuși patrimoniului transmis din cauză de moarte, deci în sens de masă succesorală⁴. În acest sens, se vorbește de

¹ Gen. sg. de la *quis*, se folosește numai la singular.

² Art. 1.105 C. civ. prevede că „(1) Moștenitorii celui care a decedat fără a fi exercitat dreptul de opțiune succesorală îl exercită separat, fiecare pentru partea sa, în termenul aplicabil dreptului de opțiune privind moștenirea *autorului* lor. (2) În cazul prevăzut la alin. (1), partea succesibilului care renunță profită celorlalți moștenitori ai *autorului* său”.

³ Codul civil de la 1864 utilizează în mod frecvent și termenul livresc de „ered”, „erezi”, „coerezi” (de exemplu, art. 692, 693, 696, 699, 701, 703, 704, 707-714 C. civ. de la 1864).

⁴ În practica judiciară mai veche s-a decis că „Întrucât clauza de împuternicire înscrisă în libretul CEC reprezintă un mandat, care încetează la moartea mandantului titular de libret (*de cuius*), suma înscrisă în libret la data morții lui face parte integrantă din moștenire” (TS, s. civ., dec. nr. 1347/1972, în *Repertoriu...* 1969-1975, p. 205, nr. 511), ca și obligația mandatarului de a da socoteală moștenitorilor cu privire la sumele ridicate în temeiul clauzei de împuternicire (TS, s. civ., dec. nr. 1629/1976, în *Repertoriu...* 1975-1980, p. 141, nr. 331), dacă raportul de mandat nu a fost dublat de un alt act juridic care anihilează obligația de a da socoteală (a se vedea Fr. Deak, *Tratat de drept civil. Contracte speciale, Vol. II (Locațiunea, Închirierea locuinței, Arendarea, Antrepriza, Mandatul)*, ed. a 4-a (actualizată de L. Mihai și R. Popescu), Ed. Universul Juridic, București, 2007, Cap. VII, nr. 10, p. 233-234. Tot astfel, în practica mai recentă a instanței supreme